

شیوه‌های شکار در گیلان

اباذر غلامی

ادامه....

صید ماهی با سموم شیمیایی

شیوه بسیار خطرناکی است که در آن رودخانه با سموم مختلف شیمیایی آلوده می‌شود و معمولاً همه موجودات زنده آن مسموم می‌شوند. از انواع علف‌کش‌ها و آفت‌کش‌های شیمیایی و پودر کلر در این کار ناجوانمردانه استفاده می‌شود.

شیوه کار بدین ترتیب است ابتدا سدی ابتدایی بر رودخانه می‌بندند. این سد به پند معروف است. هدف از ایجاد پند جمع کردن آب رودخانه به مقیاس زیاد در نقطه قابل دسترس است. آن‌گاه آب جمع شده در پشت سد با سموم مختلف مسموم می‌شود و پس از ریختن سم به داخل آب صیادان منتظر می‌مانند و چند دقیقه بعد ماهی‌ها مسموم می‌شوند و بی‌حال و بی‌رمق بر روی آب می‌آیند. آن وقت صیادان به آب می‌زنند و ماهی‌های مسموم را جمع‌آوری می‌کنند. در موقع مصرف این نوع ماهی عمدتاً محتویات شکم ماهی دور ریخته می‌شود. معمولاً بستن پند روی رودخانه وقت‌گیر است. به همین دلیل برخی در نقطه‌ای از آب جاری رودخانه سم‌های مورد نظر را می‌ریزند و چند صد متر در پایین دست رودخانه به جمع‌آوری ماهیان نیم نفس که با جریان آب آورده می‌شوند، می‌پردازند. نگارنده این شیوه را در روستاهای شمال شهرستان صومعه‌سرا و نیز در روستاهای شفت و برخی نقاط دیگر ایران دیده است.

در روستاهای شمال صومعه‌سرا در گذشته‌های دور یعنی پیش از سال ۱۳۵۷ که علف‌کش‌ها و سموم شیمیایی مصرف بسیار گسترده امروزی را نداشت، نوعی سم شیمیایی در مغازه‌های روستا و شهرها فروخته می‌شد که اسمش کولی دارو بود. کولی نام نوعی ماهی کوچک بومی است که حداکثر طولش به ۳۰ سانتی‌متر نمی‌رسد. کولی دارو که نوع سم آن برای نگارنده مشخص نشده است، دانه‌های گرد سیاهی به اندازه ماش و نخود بود. این دانه‌های سمی را در پوشش خمیر نان یا خمیر برنج پخته شده پله دانه یا دانه

پلو قرار می‌دادند و در نقطه‌ای از رودخانه که آب عمیق و در عین حال کم تحرک ونده داشت، می‌ریختند و بعد منتظر می‌ماندند تا ماهی‌ها طعمه‌های مسموم را بخورند. نتیجه مسموم شدن و آمدن ماهی روی آب و نیز جمع‌آوری شدن توسط صیادان بود.

راوی بخش کولی دارو دوست ارجمندم جناب رضا نیکویی متولد ۱۳۳۰ اهل روستای بهم‌بر از توابع صومعه‌سرا و نیز دوستم جناب آقای سید علی سلیمانی متولد ۱۳۰۶ اهل روستای ضیابر هستند.

صید ماهی با برق

سدی کوچک بر رودخانه می‌بستند و معبری که به عرض یک متر برای عبور آب در وسط سد یا پند باز می‌کنند. سیم سخت یا جسمی فلزی را که به منبع تولید برق متصل است در وسط معبر بیجا قرار می‌دهند و چند نفر در چند متر پایین از سد در میان آب در آماده باش به سر می‌برند. ماهیانی که از معبر ایجاد شده عبور می‌کنند دچار برق‌گرفتگی می‌شوند و بی‌حال بر روی آب می‌آیند و جریان آب آن‌ها را می‌برد. افراد دیگر در پایین دست رود منتظر می‌مانند و ماهی‌ها را جمع‌آوری می‌کنند.

منبع تولید برق می‌تواند دینام دوچرخه معمولی باشد و یا دینام موتور سیکلت و ژنراتور موتور برق کوچک قابل حمل.

گاه نیاز به ایجاد سد هم نیست سیم سخت یا جسم فلزی عایق برق را در معبر باریکی از رودخانه کار می‌گذارند و چند نفری چندین متر بالاتر از کمین گاه، مرگ ماهی‌ها را با سروصدا و کوبیدن چوب بر سطح آب به طرف کمین گاه می‌رانند و دیگران نیز در پایین دست به جمع‌آوری ماهیان نیمه جان می‌پردازند. این عمل ناجوانمردانه را نگارنده در نقاط مختلف ایران دیده است. برق یا سیم به صغیر و کبیر ماهی و دیگر موجودات نمی‌کند و همه را قتل عام می‌کند.

صید ماهی با مواد منفجره

قوطی خالی روغن خوراکی را از آهک زنده پر می‌کردند و سپس درب آنرا محکم می‌بندد، بامیخ چندین نقطه بدنه قوطی را سوراخ می‌کنند بعد این ظرف را به داخل نقطه‌ای از رودخانه که آب عمیق داشت می‌انداختند. چند دقیقه بعد بر اثر نفوذ آب به داخل قوطی و انبساط آهک زنده انفجاری نه چندان مهیب در میان آب ایجاد می‌شود و موج انفجار ماهی‌های اطراف رازهره ترک می‌کند و می‌کشد و به بالای آب می‌فرستد. آن وقت ماهی‌های مصدوم در سطح آب جمع‌آوری می‌شوند.

در روستای ضیایر از توابع صومعه‌سرا آهک زنده را داخل بطری‌های کوچک یا بزرگ شیشه‌ای می‌ریختند سپس روی آهک کمی شکر یا خاکه قند و پس از آن دهانه بطری را با ماسه پر می‌کردند. آنوقت یک فتیله باروتی ضد آب که در بازار به فروش می‌رسید، در داخل بطری می‌گذاشتند. این فتیله باید از ماسه دهانه عبور کند و به آهک و شکر و یا خاکه قند برسد، سپس این فتیله را با کبریت آتش می‌زدند این کوکتل مولوتوف ابداعی پس از پرتاب در آب عمیق رودخانه منفجر می‌شد و موج انفجار آن ماهی را می‌کشت و بر روی آب می‌آورد. این کوکتل مولوتوف در ضیایر به دلیل ترکان یا ترکاننده قلب معروف بود.

جناب دکتر مهرداد بخشزاد محمودی اهل ضیایر متولد ۱۳۳۴ راوی این شیوه است. جناب آقای سید علی سلیمانی متولد ۱۳۰۶ اهل ضیایر می‌فرمایند که ابتدا در هنگام جنگ جهانی دوم که روس‌ها گیلان را اشغال کرده بودند سربازان روس بانارنجک و یا دینامیت به این شیوه ماهی می‌گرفته‌اند و پس از آن فرهنگ ماهی کش وارداتی بود که بومیان دلیل ترکان را اختراع کرده‌اند.

گوده دوراکودن یا محاصره کردن توده نی‌زار

محاصره کردن توده نی‌زار در وسط مرداب گوده یا توده -غره و در اینجا توده تراکم نی روییده شده در میان مرداب است دوراکودن = محاصره کردن

کپور ماهیان تخم‌ریزی در میان نی‌زار دوست دارند، در فصل تخم‌ریزی کپور ماهیان نی‌زارهای حاشیه و وسط مرداب میعادگاه همیشه شلوغ کپور ماهیان عاشق است.

در زمستان و پاییز که مرداب عرصه تاخت و تاز قایق‌های موتوری جهت شکار پرندگان می‌شود نی‌زارها محل امن تجمع کپور ماهیان درشت اندام و دور اندیش است.

در این روش صیادان نی‌زاری در میان مرداب گوده را انتخاب می‌کنند، در سکوت کامل در تمام محیط این نی‌زار تور نصب می‌کنند، لبه پایین تور مماس با کف مرداب و لبه بالا مماس با سطح آب است و گاه نیز چند سانتی متر از سطح آب پایین‌تر است. وقتی محیط گوده به طور کامل با تور ماهیگیری حصار کش شد آن‌گاه یک یا چند قایق به داخل نی‌زار می‌روند و با ایجاد سر و صدا و کوبیدن پاروهایشان بر آب ماهی‌های موجود در گوده را هراسان می‌کنند و فراری می‌دهند و ماهی‌های فراری نیز در هنگام فرار به توده‌های محیط گوده گیر می‌کنند و به دام می‌افتند، گاه به جای قایق پارویی یک یا چند قایق موتوری به داخل نی‌زار می‌روند و با قایق موتوری‌های پرسرو صدا ماهی‌ها را به تور می‌زنند، در این شیوه ماهی‌های علف‌خوار درشت اندام به وزن ۵۰ کیلو هم به دام می‌افتند و عمده هدف صیادان نیز در این شیوه

صید ماهیان درشت اندام است. این کار به دور از چشم مأموران حفاظت محیط زیست انجام می‌شود و کارآیی بالایی هم دارد.

صید سبّله

سبّله نوعی ماهی دریای خزر است که در مرداب انزلی و رودخانه‌های گیلان هم زندگی می‌کند. این ماهی که به فارسی گریه ماهی خوانده می‌شود دارای دهانی بسیار پهن و دو جفت سیل دراز دارد. باله پشتی آن سراسری و به دم وصل می‌شود. رنگ مشکی مایل به خاکستری و چشمانی درشت دارد، ستون فقرات این ماهی غضروفی است.

سبّله بسیار مهاجم است و از ماهی و سایر آبزیان تغذیه می‌کند، در باور عامه مردم آدم‌خوار این ماهی نیز وجود دارد. ولی نگارنده مستنداتی برای این افسانه نیافته است. طول این ماهی تا ۲/۵ متر و وزنش تا ۲۵۰ کیلو هم می‌رسد، در آب‌های کم‌تحرك و عمیق رودخانه زندگی می‌کند. در دریا و مرداب، در همه جا حضور دارد.

این ماهی در چرخه غذایی گیلانیان جایی ندارد. دلیلی بر حرام بودن گوشت آن در منابع مکتوب دیده نشده است. اردک ماهی را هم قبل از دهه چهل مردم گیلان نمی‌خوردند، ولی در حاضر در هر بازار ماهی فروشی اردک ماهی هم دیده می‌شود، شاید دلیل کراهت در خوردن ماهی سبّله همانند اردک ماهی این باشد که این دو ماهی مار و قورباغه را هم در چرخه غذایی خود دارند، اما بازار مخفی این ماهی بسیار گرم است. اگر خوانندگان ارجمند از قتل غیر زنجیره‌ای نگارنده بیمنانند، این نکته را از نگارنده نشنیده بگیرند. نکته این است که بسیاری از رستوران‌های گیلان که در لیست غذایی خود کباب ماهی اوزون برون ارائه می‌دهند، در عمل گوشت همین ماهی سبّله را به خورد مشتریان می‌دهند، چون سبّله همانند تاس ماهیان ستون فقرات غضروفی دارد و تشخیص کباب اوزون برون و سبّله بسیار دشوار است و فقط از عهده ماهی‌خوران حرفه‌ای برمی‌آید.

و اما طریقه صید آن علاوه بر روش‌های مختلف و همگانی برای همه ماهیان شیوه منحصر به فردی دارد. به قلابی بسیار کلفت، قلابی که قطر میله آن ۵ میلی‌متر و بالاتر باشد طنابی بسته می‌شود این طناب به یک تیرک چوبی کوبیده شده در مرداب یا رودخانه و یا به درختی در کنار رودخانه بسته می‌شود، در سر قلاب یک یا چند قورباغه مرده و نسبتاً فاسد وصل می‌شود و یا به جای قورباغه یک یا چند ماهی کوچک گندیده وصل می‌شود، قلاب در آب معلق می‌ماند و صیاد پی کار خود می‌رود و روزی یک یا دو بار به قلاب سرکشی می‌کند ماهی صید شده را برمی‌دارد و طعمه دیگری می‌گذارد و یا طعمه خورده شده قلاب را ترمیم می‌کند این‌گونه صید برای ماهیان با قلاب‌های معمولی هم انجام می‌شود. در چند سال اخیر صیادان مرداب انزلی تعداد زیادی از همین نوع قلاب و طعمه را شبیه کولکوم به یک طناب مرکزی به فاصله نیم متر از هم می‌بندند و دو سر طناب مرکزی را به دو تیرک کوبیده شده در کف مرداب می‌بندند، طول این نوع کولکوم قلاب به ۲۰ متر هم می‌رسد و به جای قورباغه در این نوع قلاب‌های متوالی ماهی پرک که ماهی ریزی است و یا بچه ماهی سبّله و یا ماهی کیلکا وصل می‌کنند. این مطلب اخیراً آقای ابوالقاسم جعفریان متولد ۱۳۲۰ اهل کفترو از توابع رشت در صیدگاه طالب آباد بندرانزلی به نگارنده گفته است.